

ўтвараецца арганічнай паяднанасцю і ўзаемапранікненнем прыватнага і агульнага, матэрыяльнага і ідэальнага, прасторавага і часовага [3; с. 88].

Творчасць Казіміра Сваяка, паэта і святара, арганічна ўвайшла ў гісторыю беларускай літаратуры. Яго паэзія можа служыць прыкладам духоўна-эстэтычных памкненняў эпохі, бо ў ёй знайшлі сваё асэнсаванне актуальныя для тагачаснай прагрэсіўнай творчай інтэлігенцыі Заходняй Беларусі ідэі беларускага філосафа Ігната Канчэўскага, а таксама ідэі рускай і замежнай рэлігійнай філасофіі. У сваёй творчасці ён змог спалучыць ідэі беларускага нацыянальнага адраджэння і хрысціянскія каштоўнасці.

Спіс крыніц і літаратуры

1. Валуевіч, І. Усе яго дарогі вялі да алтара / І.Валуевіч. – Спанды, 2010. – 43 с.
2. Мальдзіс, А. Сваякі / А.Мальдзіс // Советская Беларусь. – 2010. – 13 марта. – С. 22.
3. Пяткевіч, А. Беларускі святар і паэт / А.Пяткевіч // Свіцязь. – 1994. – № 1. – С. 87–90.
4. Сваяк, К. Дзёна маёй мыслі, сэрца і волі / К.Сваяк. – Мінск, 1992. – 44 с.
5. Станкевіч, А. З богаў да Беларусі / А.Станкевіч. – Вільня, Інстытут беларусістыкі, 2008. – С. 272–311.
6. Стэповіч, Б. З успамінаў пра К.Сваяка / Б.Стэповіч // Польшча. – 1990. – № 2. – С. 192–205.

Іна Казарэз, студэнтка факультэта гісторыі і сацыялогіі ГрДУ імя Я.Купалы.

УДК 94 (476)

А.С. Горны (Гродна)

ТОДАР ВЕРНІКОЎСКІ – БЕЛАРУСКІ ГРАМАДСКІ І ЦАРКОЎНЫ ДЗЕЯЧ ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ

В статье рассматриваются основные вехи жизни и деятельности белорусского общественного и церковного деятеля Федора Верниковского. На основе малочисленных источников и сведений делается попытка описать его достижения на поприще белорусского национального движения, его политические взгляды и убеждения, его деятельность в церковной сфере.

Сёння да шырокай грамадскай паступова вяртаюцца імёны забытых герояў беларускай гісторыі. Але па-ранейшаму значная іх колькасць невядома сучаснаму беларусу. Выбітныя дзеячы беларускага Адраджэння, якія адмовіліся ад зямных багаццяў і паклалі сваё жыццё на алтар свабоды Радзімы, былі на доўгі час забыты тымі, дзеля якіх яны

змагаліся. Такія прозвішчы, як П.Трамповіч, С.Паўловіч ці А.Трэпка нічога не скажуць цяперашняму студэнту, інжынеру ці чыноўніку. Але ўсе гэтыя людзі у той ці іншай ступені ўнеслі сваю цаглінку ў будаўніцтва нашага агульнага беларускага дома. І мы не павінны іх сціраць са сваёй памяці. Да такіх людзей адносіцца і постаць Тодара Вернікоўскага. У жыцці гэтага чалавека былі і грукат перамог, і жорсткая крытыка апанентаў, і пашана з боку прыхільнікаў і аднадумцаў. Але зразумела адно – Вернікоўскі прайшоў даволі цікавы і неадназначны шлях дзеляча беларускага нацыянальнага руху, які павінен быць асэнсаваны сучаснымі нашчадкамі.

Тодар (Фёдар) нарадзіўся 11 (24) лістапада 1861 г. у мястэчку Дудзічы на Міншчыне ў сям’і Міхаіла і Ганны Вернікоўскіх. Яго бацькі паходзілі і самі былі цесна звязаны з духоўным саслоўем (бацька Міхаіл быў псаломшчыкам мясцовай царквы). Пачатковую адукацыю Тодар атрымаў у народнай школе роднага мястэчка. Потым была вучоба ў розных духоўных школах – духоўным вучылішчы і праваслаўнай семінарыі ў Мінску. Відавочна, што родныя бачылі ў юным семінарысце будучага выдатнага святара. Але лёс распарадзіўся па-іншаму. Да царкоўнай справы Тодар вернецца толькі ў даволі сталым узросце як ужо склаўшыся палітык і беларускі дзеяч. Дарэчы яго брат, Клімент, скончыўшы духоўную акадэмію, абраў шлях манаха і стаў нават сябрам Сіноду [2, с. 3].

У 1878 г. Вернікоўскі вырашае змяніць род сваіх заняткаў. Для атрымання вышэйшай адукацыі ён ад’язджае ў Пецярбург, дзе паступае ў тэхналагічны інстытут. Па яго заканчэнні Тодар працуе служачым на пошце, праз нейкі час пераўладкоўваецца ў Гаспадарчы Сялянскі Банк. У гэты перыяд пачынаецца буйны кар’ерны рост маладога спецыяліста. Трамплінам для ўздыху была Заходняя экспедыцыя па асушцы палескіх балот і арашэнні паўднёвых зямель, у якой Вернікоўскі працаваў на працягу 27 гадоў. Удзел у меліярацыйных мерапрыемствах дапамог яму пашырыць свае веды па сельскай гаспадарцы і земляробству, а таксама набыць шматлікія сувязі і карысныя сяброўствы. Акрамя гэтага, ён у адзначаны перыяд наведвае Каўказ, Крым, Сібір, Еўропу ды нават Амерыку, дзе знаёміцца з новымі эканамічнымі здабыткамі і вынаходніцтвамі.

Праца беларуса была заўважана зверху. Ён трапляе на службу ў Міністэрства земляробства і дзяржаўнай маёмасці Расійскай імперыі. У 1906 г. Вернікоўскі таксама быў прызначаны кансультантам-дарадчыкам камісіі па зямельным паляпшэнні гаспадаркі ў 1-й Дзяржаўнай думе Расіі [3]. Пасля сваёй адстаўкі ён пераязджае ў Мінск, дзе ўключаецца ў тагачаснае грамадска-палітычнае жыццё. На правах сябра яго абіраюць у Мінскую гарадскую думу. Але Вернікоўскі ўжо быў апантаным новай

справой – беларускім Адраджэннем, якое паступова захоплівала гарачыя сэрцы мінскай інтэлігенцы. Гэтае захапленне ён і пранясе праз астатак свайго жыцця.

Даволі спрэчным з’яўляецца час, калі Т.Вернікоўскі далучыўся да беларускага руху. Ю.Гарбінскі ў сваім даведніку ўказвае на паслялютаўскі перыяд 1917 г. Аднак адзін з біёграфіў Вернікоўскага, нейкі Вас.Б., які быў яго сучаснікам, згадвае, што той ужо з 1905 г. «бярэ дзейны ўдзел у беларуска-адраджэнскім руху, сутыкаючыся з ужо працуючымі Карскім, Эпімах-Шыпілай, Зайцам, Бурбісам і інш.» [2, с. 4]. Такі незвычайны пералік беларускіх дзеячоў дае падставы лічыць гэтую цытату даволі слушнай. Але трэба заўважыць, што актыўна Вернікоўскі далучыўся да беларускай справы толькі ў 1917 г. У снежні 1917 г. ён становіцца скарбнікам Мінскага беларускага народнага прадстаўніцтва – арганізацыі, якая аб’ядноўвае пераважна дзеячоў кансерватыўнай скіраванасці. Пасля гэтага ён шчыра далучаецца да беларускага дзяржаўнага будаўніцтва. І гэта нездарма, бо такія вопытныя эканамісты і гаспадарнікі былі як паветра патрэбны новай беларускай дзяржаве. Вернікоўскі ўваходзіць у склад Рады БНР і на 2-ой сесіі ў траўні 1918 абіраецца ў склад яе харчовай і фінансавай камісіі. Дарэчы падчас пасяджэнняў Рады ён, як адзін з лідэраў Мінскага прадстаўніцтва, вылучаўся даволі правымі поглядамі і нярэдка прыбягаў да неабгрунтаванай рэзкасці ў бок сацыялістаў. Так на пасяджэнні Рады 11 ліпеня 1918 г. услед зыходзячым сацыялістам Вернікоўскі крычаў: «Собрали манатки и скатертью дорога» [6, с. 120]. Такая пазіцыя абумовіла яго збліжэнне з лідэрамі правых – Р.Скірмунтам, П.Алексюком і інш. У ліпені 1918 г. Вернікоўскі выбіраецца дзяржаўным скарбнікам кабінета Р.Скірмунта (у першым народным сакратарыяце ён займаў пасаду дарадцы па справам бежанцаў). Аднак потым яго ідэалагічныя перакананні рэзка змяняюцца. У новым сакратарыяце Я.Серады, Вернікоўскі абіраецца народным сакратаром гандлю і прамысловасці ад... партыі сацыялістаў-рэвалюцыянераў [2, с. 4]. Прычына такіх дзіўных метамарфозаў пакуль застаецца невядомай. На пасадзе міністра ён здзяйсняе камандзіроўку ў Кіеў, дзе з дапамогай П.Крэчэўскага і М. Доўнар-Запольскага спрабуе наладзіць стасункі з украінскім бокам па эканамічных пытаннях і заключыць з ім узаемакарысныя гандлёвыя дамовы [1, с. 4].

Апрача дзяржаўнай працы ў гэты час Вернікоўскі актыўна ўдзельнічае ў грамадска-культурным жыцці краю. Пры гэтым, сфера яго інтарэсаў даволі разнастайная. Ён становіцца на чале кааператыўнага руху ў Мінску, заарганізоўвае беларускі народны тэатр, з’яўляецца старшынёй культурна-просветнага таварыства «Заранка», таварыства «Беларуская Хатка» і г.д. Нягледзячы на такія вялікі аб’ём працы,

паспявае таксама апекавацца сталоўкай для бедных і дзіцячым прытулкам. Менавіта ў Мінску часоў БНР Тодар Вернікоўскі вяртаецца да сваіх каранёў і пачынае плённа прапагандаваць ідэю збліжэння праваслаўнай царквы і беларускага нацыянальнага руху. Дзеля яе ажыццяўлення ім было закладзена Беларускае царкоўнае брацтва [2, с. 4]. На жаль больш падрабязнай інфармацыі пра дзейнасць гэтай арганізацыі (і ці ўвогуле гэтая дзейнасць мела месца) ў крыніцах і літаратуры не сустракаецца.

Пасля наступу бальшавікоў і захопу Мінску ў канцы 1918 г. Вернікоўскі спешна пераязджае ў Вільню, а пасля ў Гародню, дзе на гэты час сфарміраваўся значны асяродак беларускіх дзеячоў. У 1919 г. ён уваходзіць у склад Цэнтральнай рады Віленшчыны і Гарадзеншчыны, заарганізоўвае розныя культурніцкія суполкі і клубы, сярод якіх, напрыклад, было вядомае таварыства «Бацькаўшчына». Імкнуўся апекавацца таксама і гарадзенскімі бежанскімі арганізацыямі. Дзейнасць Вернікоўскага ў Гародні была даволі станоўча ацэнена адным з правадыроў беларускага нацыянальнага Адраджэння Антонам Луцкевічам [4, с. 497, 509].

У жніўні 1919 г. Вернікоўскі вяртаецца ў захоплены палякамі Мінск. Тут яго абіраюць скарбнікам Часовага Беларускага Нацыянальнага Камітэта і Беларускай Вайсковай Камісіі. Акрамя гаспадарчай працы, Тодар Міхайлавіч, як ужо святоды царкоўны дзеяч і аўтарытэт, адказваў і за ўзаемныя стасункі ЧБНК з Царкоўнай радай Мінскай праваслаўнай епархіі [3]. Аднак ваенныя і палітычныя дзеянні зноў уносяць карэкціроўкі ў паступовую работу Вернікоўскага. Зноў пачынаюцца вандроўкі, пераезды, уцёкі. Толькі ў 1921 г. ён змог канчаткова асесці ў Заходняй Беларусі, якая ўжо з’яўлялася тэрыторыяй новай польскай дзяржавы. Тут і прайдзе апошні перыяд жыцця гэтага беларускага дзеяча.

Трэба заўважыць, што на пачатку 1920-х гг. палітычныя погляды Вернікоўскага ізноў істотна змяняюцца. У тым жа 1921 г. 60-гадовы дзеяч становіцца скарбнікам скандальна вядомай віленскай паланафільскай арганізацыі «Краёвая сувязь», кіраўніком якой з’яўляўся ягоны сябра, ужо вышэй згаданы П.Аляксюк. Невядома, што магло падштурхнуць Вернікоўскага на шлях згодніцтва і паланафільства: ці то нейкія карысныя прычыны, ці то даволі сталы ўзрост, ці то агульнае расчараванне ў формах і метадах барацьбы. Дзве апошнія прычыны на нашу думку могуць мець рацыю, бо фактычна з гэтага часу Вернікоўскі пачынае паступова адыходзіць ад актыўнай палітычнай дзейнасці і засяроджваць сваю увагу менавіта на грамадска-асветніцкай і царкоўнай працы.

У 1922 г. Вернікоўскі ад'езджае ў мястэчка Радашковічы, дзе разам са сваім старым сябрам А.Уласавым пачынае закладаць гурток ТБШ і беларускую гімназію. У апошняй ён працуе інспектарам, а пасля студзеня 1923 г. выконвае абавязкі і яе дырэктара. З сярэдзіны 1920-х гг. Вернікоўскі збліжаецца з флагаманам заходнебеларускага паланафільства – Часовай Беларускай Радай – і стварае суполку (фактычна намінальную) гэтай арганізацыі ў мястэчку Ушы. Дарэчы вось як сам «дзядзька Тодар» тлумачыў сваё «паланафільства» аднаму са сваіх паслядоўнікаў, студэнту Сароке: «Калі-ж я зблізіўся з палякамі, то каб гэтакім чынам дапамагчы свайму народу. Ты малады (студэнт С.Сарока – А.Г.) і табе гэта ня можна рабіць..., а я ўжо стары, мне трэба шукаць іншыя для гэтага спосабы... Эх, каб я быў малады дык ня гэткую кашу заварыў бы, што людзі на сценку палезлі бы. Ты думаеш, што мне прыемна на старасці кланяцца?» [5, с.5]. Зразумела, што такая пазіцыя абумовіла яго пераважны ўдзел у культурна-асветніцкіх арганізацыях. Ён пачынае актыўна закладаць гурткі таварыства «Прасьвета», быў абраны нават віленскім акружным кіраўніком гэтай арганізацыі. Прыхільнікі Вернікоўскага сцвярджалі, што за 1927 г. ён арганізаваў каля 84 гурткоў «Прасьветы» [2, с. 4]. Аднак, калі ўлічыць тое, што гэтае таварыства не пакінула значнага следу ў беларускім руху, вышэй пададзеная лічба з'яўляецца вельмі нацягнутай і не адпавядае рэчаіснасці.

Бадай апошняй справай у жыцці старога змагара была арганізацыя руху па беларусізацыі праваслаўя у Заходняй Беларусі. 14 сакавіка 1930 г. пад яго непасрэдным кіраўніцтвам і старшынствам быў утвораны Цэнтральны Беларускі Праваслаўны Камітэт па беларусізацыі Царквы. Асноўнымі мэтамі камітэта былі пашырэнне беларускай мовы ў царкоўным ужытку і казаннях, барацьба з уплывам на народ «русифікацыі» духавенства, вырашэнне пытання аб царкоўных падатках і рэвіндыкацыі і г.д. Для пашырэння сваіх ідэй, сябры камітэта распачалі выданне часопіса «Сьветач Беларусі», неафіцыйным рэдактарам і аўтарам якога быў і Т.Вернікоўскі. Аднак з-за супрацьдзеянняў духоўных уладаў і рознагалоссяў у беларускім руху ЦБПК не змог разгарнуць шырэйшай дзейнасці і дэ-факта спыніў сваё існаванне. Для 70-гадовага Вернікоўскага гэта азначала канец ягонай дзейнасці і адраджэнскай працы. Змагацца ў яго ўжо не хапала ані маральных, ані фізічных сілаў. Невядома дакладная дата смерці Тодара Вернікоўскага, але згадка пра яго губляюцца пасля 1935 г.

Спіс крыніц і літаратуры

1. Белорусская торговая делегация // Белорусское эхо. – 30 сентября 1918. – № 8.

2. Вас. Б. Тодар Вернікоўскі (біяграфічны нарыс) // Сьветач Беларусі. – 1931. – № 3. – С. 3-4.
3. Гарбінскі, Юрась. Беларускія рэлігійныя дзеячы XX ст., Жыццярысы. Мартыралогія. Успаміны. / Юрась Гарбінскі. – Мінск-Мюнхен, 1999. – Рэжым доступу: <http://kamunikat.fontel.net/www/knizki /historia/harbinski/brd/spis.htm>. – Дата доступу: 12.04.2010.
4. Луцкевіч, Антон. Барацьба за вызваленне. Збор твораў / Антон Луцкевіч. – Вільня-Беласток, 2009. – 650 с.
5. Сарока, С. Успаміны / С.Сарока // Сьветач Беларусі. – 1931. – № 3. – С. 5-6.
6. Сідарэвіч, А. Урады БНР і кабінет Рамана Скірмунта / А.Сідарэвіч // Arche. – 2008. – № 4. – С. 108-126.

Аляксандр Горны, студэнт факультэта гісторыі і сацыялогіі ГрДУ імя Янкі Купалы.

УДК 94(476).451

Г.С. Вайцешчык (Гродна) **3 ГІСТОРЫІ МЯСТЭЧКА ЗЭЛЬВА (20 – 30-е гг. ХХ ст.)**

Статья посвящена изучению истории небольшого местечка Зельва в 1921 – 1939 гг. Автор приходит к выводу, что, несмотря на непоследовательную и полонизаторскую политику польского правительства, развитие местечка продолжалось и имело не мало прогрессивных явлений.

На развіццё мястэчак ў 1921 – 1939 гг. паўплываў фактар знаходжання Заходняй Беларусі ў эканамічна адсталай Польшчы, што не магло не адбіцца на тэмпам, формах і выніках развіцця на «польскі манер» усіх заходнебеларускіх гарадоў і мястэчак.

У 1921 – 1939 гг. Зэльва была мястэчкам Ваўкавыскага павета Беластоцкага ваяводства, цэнтрам Зэльвенскай гміны. Паводле перапісу 1921 г. у Зэльвенскай гміне пражывала 5282 чалавека: 2578 беларусаў, 1156 палякаў, 1344 яўрэяў [1, с. 120-121].

У 1927 г. польскія ўлады надалі мястэчку гарадскі статус, аднак ужо ў 1931 г. мястэчка страціла гэты статус [2, с.101]. Як у кожным беларускім мястэчку, насельніцтва Зэльвы было поліканфесійным і поліэтнічным. У пачатку ХХ ст. каля 70 % жыхароў Зэльвы складалі яўрэі [3, с. 3]. Пераважным заняткам яўрэяў быў гандаль, пагэтану Зэльву можна лічыць гандлёвым мястэчкам. Аб гэтым сведчылі асаблівасці забудовы і вулічнай планіроўкі мястэчка, бо галоўнай прыкметай, які адрознівае любы, нават самы малы горад ад вёскі, з'яўляюцца рэгулярныя таргі, а спецыфічную рысу яго планіроўкі складае найперш месца, дзе гэтыя таргі праводзіліся – рынак. Як і ў

приводит к актуализации в названии белорусских туристской регионов однотипных природных особенностей: Брестская область (Западное Полесье, Побужье), Витебская область (Подвинье, Поозерье), Гомельская область (Восточное Полесье, Посожье), Гродненская область (Понеманье), Могилевская область (Поднепровье). Подобного рода «бренды» ни как не отражают историко-культурного наследия определенных белорусских регионов. Между тем, в половине официально утвержденных туристских зонах Беларуси ставка сделана именно на культурно-историческое наследие. Однако для успешного продвижения на рынок региональных туристских услуг имеет значение не только степень сохранности культурно-исторических туристических ресурсов, но и их привлекательность в глазах туристов. Последнего можно достигнуть лишь с помощью научно обоснованного «мифотворчества» на базе представленного в том или ином регионе культурно-исторического наследия: как аутентичного, так и реконструированного и воссозданного. Только грамотный «семиозис пространственных мифов» придаст белорусским туристским регионам искомые черты уникальности и привлекательности. Одного энтузиазма экскурсоводов и краеведов здесь будет недостаточно.

Список источников и литературы

1. Карты туристской инфраструктуры административных районов Гродненской области Республики Беларусь на 2006 – 2007 г. в рамках развития туристских зон. – Минск: Министерство спорта и туризма Республики Беларусь – Белкартография, 2006. – 21 л.
2. Локотко, А.И. Историко-культурные ландшафты Беларуси / А.И.Локотко. – Минск: Беларус. наука, 2006. – 470 с.
3. Митин, И.И. Комплексные географические характеристики. Множественные реальности мест и семиозис пространственных мифов / И.И.Митин. – Смоленск: Ойкумена, 2004. – 160 с.
4. Титов, В.С. Историко-этнографическое районирование материальной культуры белорусов: XIX – начало XX в. / В.С.Титов. – Минск: Наука и техника, 1983. – 152 с.
5. Туристические регионы Беларуси / редкол. Г.П.Пашков; под общ. ред. И.И.Пирожника. – Минск: Беларус. Энцыкл. імя П.Броўкі, 2008. – 608 с.
6. Цітоў, В.С. Этнаграфічная спадчына. Беларусь. Краіна і людзі: Вучэб.-метадапам. – Мінск: Беларусь, 1996. – 208 с.

Сергей Владимирович Донских, кандидат культурологии, декан факультета туризма и сервиса ГрГУ имени Янки Купалы.

ЗМЕСТ

СТУДЭНЦКІ ГУРТОК І ЯГО РОЛЯ ў СТАНАЎЛЕННІ СПЕЦЫЯЛІСТА-ГІСТОРЫКА	3
Крэнь І.П., Івашчанка Н.А. НАВУКОВА-ДАСЛЕДЧЫ ГІСТОРЫКА-КРАЯЗНАЎЧЫ ГУРТОК “НІКА”: ГІСТОРЫЯ ў ПАДЗЕЯХ І АСОБАХ	3
Марозава С.В. НАВУКОВА-ПЕДАГАГІЧНАЯ ШКОЛА ПРАФЕСАРА Я.Н. МАРАША	9
Госцеў А.П. КРАЯЗНАЎСТВА ЯК НАВУКА АЛЬБО ўВОДЗІНЫ ў АЗБУКУ КРАЯЗНАЎЦЫ.....	17
Ягнешка Н.Л. ВЫПУСКНІК ГІСТАРЫЧНАГА ФАКУЛЬТЭТА І ГІСТОРЫКА-КРАЯЗНАЎЧАГА ГУРТКА: МІХАІЛ ПАЎЛАВІЧ КАСЦЮК.....	23
Соркіна І.В. ЛАКАЛЬНАЯ ГІСТОРЫЯ ў ПРАЦАХ ГУРТКОЎЦАў КАНЦА 1980-х – ПАЧАТКУ 2000-х ГАДОў.....	27
Гедройць П.С., Кіенка Д.Г., Піваварчык С.А. З ВОПЫТУ ДЗЕЙНАСЦІ СТУДЭНЦКАГА ТАВАРЫСТВА ВАЙСКОВАЙ АРХЕАЛОГІІ І ГІСТОРЫІ “РУБОН”	34
КАНФЕСІЙНАЯ ГІСТОРЫЯ І КРАЯЗНАЎСТВА	38
Пятраускас М.А. КАНФЕСІЙНАЯ ТРАНСФАРМАЦЫЯ: ТЭРМІНАЛАГІЧНЫ АСПЕКТ	38
Барташэвіч А.Ю. РЭЛІГІЯ І ГАРАДСКАЯ СУПОЛЬНАСЦЬ У НОВЫ ЧАС: СІМБІЁЗ ЦІ СЕКУЛЯРЫЗАЦЫЯ?.....	43
Лавреенко Л.В. ПРАВОСЛАВНЫЕ БРАТСКИЕ ШКОЛЫ НА БЕЛОРУССКИХ ЗЕМЛЯХ В XVI – ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XVII вв.	47
Миронов А.В. МЕЖКОНФЕССИОНАЛЬНЫЕ ОТНОШЕНИЯ В МИНСКОЙ ЕПАРХИИ В НАЧАЛЕ XX ВЕКА	50
А. Крот А. АЙЦЕЦ ІГНАТ КУЛЬЧЫНСКІ І ЯГО «APPENDIX AD SPECIMEN ECCLESIAE RUTHENICAE...».....	55
Бруйло А.А. ЦАРСКАЯ ПАЛІТКА ў ДАЧЫНЕННІ ДА УНІЯЦКАЙ ЦАРКВЫ ў 1838 – 1839 гг. З КАНАНІЧНАГА ПУНКТУ ПОГЛЯДУ	60
Сцяцкевіч П.Т. ПАЛІТКА ўРАДА РАСІЙСКОЙ ІМПЕРЫІ НА БЕЛАРУССКИХ ЗЕМЛЯХ У АДНОСІНАХ ДА ІУДАІЗМА (АПОШНЯЯ ТРЭЦЬ XVIII – СЯРЭДЗІНА XIX ст.).....	65
Линкевич В.Н. М. О. КОЯЛОВИЧ О КОНФЕССИОНАЛЬНОЙ СИТУАЦИИ В БЕЛОРУССИИ В 1860-Е – 1880-Е ГГ.....	70

ТУБЕЛЕВИЧ В.И. ПОЛОЖЕНИЕ КАТОЛИЧЕСКОЙ ЦЕРКВИ ВКЛ В ТРУДЕ «ЛИТОВСКАЯ ЦЕРКОВНАЯ УНИЯ» М.О. КОЯЛОВИЧА	75
ФЕДАРОВІЧ П.С. УДЗЕЛ СВЯТАРОЎ ВІЛЕНСКАЙ ДЫЯЦЭЗПІ Ў СТУДЗЕНСКИМ ПАЎСТАННІ, РЭПРЭСІІ АДНОСНА ДУХАВЕНСТВА ПАСЛЯ ПАЎСТАННЯ	79
ЭЙСМАНТ П.М. СКАСАВАННЕ КАТАЛІЦКІХ КЛЯШТАРАЎ У ГРОДНЕ ПАСЛЯ ПАЎСТАННЯЎ 1830 – 1831 І 1863 – 1864 ГГ.	84
Мінько Ю.С. ІГНАЦІЙ ЯКУБ МАССАЛЬСКІ – КНЯЗЬ І БІСКУП ВІЛЕНСКІ	89
Шидловский А.К. ХРИСТИАНСКИЕ КОНФЕССИИ БЕЛАРУСИ В ВОССТАНИИ 1863 – 1864 ГГ.	94
ПРОЦЭНКО О.Э. СМЕШАННЫЕ БРАКИ И КОНФЕССИОНАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА В 60-ЫЕ ГОДЫ XIX – НАЧАЛЕ XX ВЕКА В ГРОДНЕНСКОЙ ГУБЕРНИИ	97
Чуль Р.В. ЦАРКОЎНЫЯ СВЯТЫНІ УЛАДАЎСКАГА БЛАГАЧЫННЯ (ДРУГАЯ ПАЛОВА XIX – ПАЧАТАК XX СТСТ.)	105
РОМАНОВ С. ПРАВОСЛАВНЫЕ ЦЕРКВИ МЕСТЕЧКА СВИСЛОЧЬ В XIX – СЕРЕДИНЕ XX ВВ.	108
САЎЧЫК К.В. ДЗЯРЖАЎНАЯ РЭГІСТРАЦЫЯ ПРАВАСЛАЎНЫХ АБШЧЫН У БССР У ПЕРШЫЯ ПАСЛЯВАЕННЫЯ ГАДЫ: УМОВЫ ПРАВЯДЗЕННЯ І РОЛЯ ЧАЛАВЕЧАГА ФАКТАРУ (НА МАТЭРЫЯЛАХ БЕЛАРУСКАГА ЎСХОДНЯГА ПАЛЕССЯ).....	112
ЗАХОДНЯЯ БЕЛАРУСЬ У 1921 – 1939 ГАДАХ.....	117
ЗАГІДУЛІН А.М. ЗАХОДНЯЯ БЕЛАРУСЬ У ДАСЛЕДАВАННЯХ ГРОДЗЕНСКИХ ГІСТОРЫКАЎ	117
ГАРМАТНЫ В.П. ВАЙСКОВАЕ АСАДНІЦТВА ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ (1921 – 1939 ГГ.) У ПРАЦАХ СУЧАСНЫХ БЕЛАРУСКИХ ДАСЛЕДЧЫКАЎ	122
ВАШКЕВІЧ А.Ф. МАТЭРЫЯЛЫ ПА ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАЙ ХРЫСЦІЯНСКАЙ ДЭМАКРАТЫІ Ў ФОНДАХ АСОБАГА АРХІВА ЛІТВЫ	126
САРАКАВІК І.А. ГРАМАДСКІ РУХ СТУДЭНЦТВА ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ Ў МІЖВАЕННЫ ПЕРЫЯД	131
КУЗЬМИЧ В.И. ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МОЛОДЕЖНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ ПОЛЬСКИХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ И ОБЪЕДИНЕНИЙ В ЗАПАДНОЙ БЕЛАРУСИ В 1918 – 1926 ГГ.	135
САМОСЮК Н.В. ЯЗЫКОВОЙ ВОПРОС В ОТНОШЕНИЯХ ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ И ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ НА ТЕРРИТОРИИ ПОЛЕССКОЙ ЕПАРХИИ В 1921 – 1939 ГГ.	139

КАЗАРЭЗ І.Л. КАЗІМІР СВАЯК: ПАЭТ МІЖ СВЯТАРОЎ І СВЯТАР МІЖ ПАЭТАЎ	143
ГОРНЫ А.С. ТОДАР ВЕРНІКОЎСКІ – БЕЛАРУСКІ ГРАМАДСКІ І ЦАРКОЎНЫ ДЗЕЯЧ ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ	147
ВАЙЦЕШЧЫК Г.С. З ГІСТОРЫІ МЯСТЭЧКА ЗЭЛЬВА (20 – 30 ГГ. XX СТ.)	152
ГІСТАРЫЯ ГРАФІЯ І КРЫНІЦЫ	157
БЕЛАЗАРОВІЧ В.А. ВЫКЛАДЧЫКІ ГРОДЗЕНСКАГА УНІВЕРСІТЭТА – ДАСЛЕДЧЫКІ ГІСТОРЫІ ГРОДНА	157
КАНАНОВІЧ У.І. ВОБРАЗ БІТВЫ Ў НАРАТЫЎНЫХ КРЫНІЦАХ ВКЛ ЭПОХІ РЭНЕСАНСУ	162
МАРОЗ М.С. ІНВЕНТАРЫ ЯК ГІСТАРЫЧНАЯ КРЫНІЦА (НА ПРЫКЛАДЗЕ ІНВЕНТАРОЎ КАПЫЛЯ XVII – XVIII СТСТ.)	169
КОЗЛОВСКАЯ Н.В. ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ К ИЗУЧЕНИЮ ЭЛИТ В СОВРЕМЕННОМ СОЦИОГУМАНИТАРНОМ ЗНАНИИ	173
ЗАНЕВСКИЙ С.В. ДВОРЯНСКОЕ ЗЕМЛЕВЛАДЕНИЕ В ИССЛЕДОВАНИЯХ П.Н. ЖУКОВИЧА	177
БУТЬКО В.Н. УСТНАЯ ИСТОРИЯ: МЕТОДЫ, ТЕОРИЯ, ПРАКТИКА	182
МАРОЗАЎ С.П. ТЭОРЫЯ САЦЫЯКУЛЬТУРНАЙ ТРАЎМЫ П. ШТОМПКА ЯК ТЭАРЭТЫКА-МЕТАДАЛАГІЧНАЯ АСНОВА ВЫВУЧЭННЯ ІДЭІ І ПРАЕКТАЎ АДРАДЖЭННЯ ВЯЛІКАГА КНЯЗТВА ЛІТОЎСКАГА	186
КАЛЯГА А.У. ГАСПАДАРЧЫЯ ІНСТРУКЦЫІ ФОНДУ СЛІЗНЯЎ: ВОПЫТ АНАЛІЗУ	193
ЧЕРНЯК Д.А. ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ВЗГЛЯДЫ А. МИЦКЕВИЧА (1815 – 1829 ГГ.)	198
АЛЬХОВИК Р.В. ДВЕ РЕВОЛЮЦИИ 1917 ГОДА В ОЦЕНКАХ СОВРЕМЕННОСТЕЙ	202
СІНЯК С.А., ЦЫНКЕВІЧ А.А. НАЦЫЯНАЛЬНЫ ФАКТАР СТАНАЎЛЕННЯ ДЗЯРЖАЎНАСЦІ І ТЭРЫТАРЫЯЛЬНАЙ ЦЭЛАСНАСЦІ БЕЛАРУСІ НА САВЕЦКАЙ АСНОВЕ Ў 1918 – 1924 ГГ. У ПРАЦАХ У.М. ІГНАТОЎСКАГА	207
ГАВРИЛОВЕЦ Л.В. ВОПРОС О ПОЛЬСКО-ГЕРМАНСКОЙ ГРАНИЦЕ ПОСЛЕ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ В СОВЕТСКОЙ ИСТОРИОГРАФИИ	211
МАКРУШЫЧ А.М. КРЫНІЦЫ ПА ГІСТОРЫІ ЭТНАКУЛЬТУРНАЙ ПАЛІТЫКІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ У 1990-х – ПАЧАТКУ 2000-Х ГГ.	215
ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ І КРАЗНАЎСТВА	221

СОБОЛЕВСКАЯ О.А. БЕДНОСТЬ КАК СОЦИОКУЛЬТУРНЫЙ ФЕНОМЕН У ЕВРЕЕВ БЕЛОРУССКОЙ ЧАСТИ ЧЕРТЫ ОСЕДЛОСТИ В XIX ВЕКЕ.....	221
ЕРМАК Ю.Г. СЕМЕЙНОЕ ВОСПИТАНИЕ ЕВРЕЙСКОЙ ДЕВОЧКИ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX ВЕКА.....	227
КАРДЭЛЬ Ю.В. ДЗЕЙНАСЦЬ ОРГАНАЎ САМАКІРАВАННЯ ў Г. ГРОДНА ПАСЛЯ АДМЭНЫ МАГДЭБУРГСКАГА ПРАВА.....	230
КАЗАК Т.В. ФАТАГРАФІЯ ў ГРОДЗЕНСКІХ ФОТАМАЙСТЭРНЯХ 1860 – 1939 ГГ.	234
РУСИНА Л.Н. МЕДИЦИНСКИЕ УЧРЕЖДЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ ГОРОДА ГРОДНО ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX В.	241
НАФІКАВА Г.С. МАСТАЦКІ ВОБРАЗ ГРОДЗЕНСКАЙ АРХІТЭКТУРЫ МАДЭРНА.....	246
ЕГОРЫЧЕВ В.Е. ИСТИНА... В «ДВОЙНОМ СТАНДАРТЕ»?*	250
СИЛЬВАНОВИЧ С.А. БОЕВЫЕ ДЕЙСТВИЯ В РАЙОНЕ ЛУННО В ИЮНЕ 1941 Г.	256
ГАПОНЕНКО Т.В. ВИТЕБСКИЙ КОНЦЕНТРАЦИОННЫЙ ЛАГЕРЬ «5-й ПОЛК» (1941 – 1944 ГГ.)	260
НОСОВА А.А. ЗНАЧЕНИЕ Г. ГРОДНО В ПРОЦЕССЕ РЕПАТРИАЦИИ СОВЕТСКИХ ГРАЖДАН ИЗ ГЕРМАНИИ.....	264
ФИРОНОВА Е.А. ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ СЕТИ ДЕТСКИХ ДОМОВ В ГРОДНЕНСКОЙ ОБЛАСТИ В 1944 – 1960 ГГ.	268
ДОНСКИХ С.В. КУЛЬТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЕ ОСНОВАНИЯ РЕГИОНАЛИЗАЦИИ БЕЛАРУСИ КАК УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ТУРИЗМА	272

* Погляд аўтара можа не супадаць з поглядам рэдакцыйнай калегіі.

* Погляд аўтара можа не супадаць з поглядам рэдакцыйнай калегіі.